

2. Zlasti poleti jim ne dopušaj gnjile ali smerdljive kervi, takega mesa, take tolše ali scer kake mercine in smerduhe.
3. Če se mu kruha dá, naj je dobro spečen in ne smé biti vroč ali plesnjiv; dobro mu tekne, če ga osoliš.
4. Vsaka jéd, ki je zoper pasjo natoro, zlasti dišave v nji, in pa vroče jedi so jim škodljive. — Kostí naj hrusta in gloje; kost mu je potrebna.
5. Čedi ga, pridno češi, čohi, peri, kopaj, kocate ostrizi vsaj dvakrat na leto.
6. Poleti jih večkrat v vodo plavat goni.
7. Pasjico jim pogostoma čedi in z novo slamo nastiljaj.
8. Pozimi naj so v toplem hlevu na obilni slami, varni pred mrazom, vetrom in močo, in da jim nikoli čiste vode ne zmanjka; na to je ob hudem mrazu toliko bolj paziti, ker pivna voda rada zmerzne.
9. Škodljivo je psom, ako dolgo pod zakurjeno pečjó ali blizo nje ali scer pri ognju ležé, ali če jim sončni žarki naravnost na glavo pripekajo.
10. Poleti naj imajo obilno čiste in hladne vode; je tedaj tačas posebno skrbeti, da imajo vsigdar dosto piti.
11. Ne draži, ne jezi jih, in ne brani jim piti. — Ako zdražen ali hujskan pès človeka popade, zapade tisti, ki je tega kriv, v kazen, ki jo 392. §. kazenske postave določuje.
12. Pusti jih po plemenu iti, kadar se gonijo; sila kola lomi.
13. Ne pusti svojega psa nikoli delj časa se okoli potepati, ker se take vlačuge od družih psov navadijo popadati in togotiti se, vživajo v lakoti in žeji škodljive reči, in ker gospodar ni v stanu čuti nad svojim psom, dokler se okoli potepa.
14. Ako je pès potreben, pa je popadne in togotne nature, se ima prikleniti, sploh pa se imajo taki psi tako zavarovati in tako oskerbovati, da nikogar ne morejo poškodovati. Kdor to zapoved zanemarja, zapade kazni po §. 319. kazenske postave. (Dalje sledí.)

Nov pomoček zoper tertjo bolezen.

Ker se na francozkih vinskih deželah letos spet tertje bolezní bojé, se naznanjajo zmiraj novi pripomočki zoper to nadlogo. Brez konca in kraja imamo že dobrih svetov — pomoči še nobene. Ravno zdaj pa je na Francozkem pozornost vsih vinorejcov na neki pomoček obernjena, ki ga gospodar velicij nogradov Ferdinand Hilaire priporoča. Gospod Hilair je zapazil, da tertja plesnina (Oidium Tuckeri) je zlo enaka žitnemu snetu, in ravno tisti pomoček, ktereга tudi na južnem Francozkem že več let zoper snetjavo žita z velikim pridom rabijo, je poskusil tudi zoper tertjo bolezen. V enem vedru ali 40 bokalih (pintih) vode je raztopil 1 funt (libro) plavega vitriola (blauen oder Kupfer-vitriol), in potem, ko so bile tiste mladike porezane, ktere perve iz terte pri korenini (Wurzelstock) poženo, je polil vsako tertjo z enim litrom francozke mere te vitriolove vode; en liter po našem meri 2 maslica in $\frac{3}{4}$, ali 3 pičle maslice. Dve leti skuša Hilaire to vodo, in je obvaroval ngrade svoje te bolezní, in terte, ktere je plesnina že napadla, je popolnoma ozdravil. Gosp. Hilaire je znan, da je umen gospodar in pošten mož, ki se ne laže, zato se je letos že več vinorejcov bližnjih sosesk

tudi tega pripomočka poprijelo, ker se ta plava sol lahko v vsaki štacuni dobi in je dober kup. (Funt tega vitriola velja pri nas 22 kr.). — „Novíce“ ne rečejo, da je ta reč že gotova; ker pa iz vsih imenit-niših kmetijskih časnikov pridno naberajo, kar tacega novega najdejo, ki bi utegnulo tudi pri nas poskušnje vredne biti, dajo tudi ta sedaj naj glasovitniši pomoček na znanje.

Slavjani teržaške okolice.

Odlomek iz rokopisa J. G. Vèrdelskega: „Kratek razgovor o slavjanskem narodu“.

Slavjanov prebivajočih v teržaškem obližju se šteje dandanašnji skorej 21.000. Oni stanujejo po 24 soseskah, katerim teržaški meščani pravijo „contrade“, (to je „strane“, ali „okraj“). One stojé pod poglavarstvom mestne soseske. Nadstojnik ali načelnik vsake soseske je izvoljen od njega, in se kliče „župan“ (žepan), ki dobiva na leto neko majhno plačo za svoje opravila in hoje, ali sploh za zgubo časa pri svojem gospodarstvu.

Omenjene soseske teržaške okolice so pa sledeče:

1. Dolenja Čarbola proti jugu mesta, kraj ceste tako imenovane „Sant' Andrea“;
2. Gornja Čarbola na izhodu dolnje Čarbole in proti jugo-izhodu mesta;
3. Sveta Marija Majdalena Dolenja na izhodu in jugo-izhodu gornje Čarbole;
4. Sveta Marija Majdalena gornja na izhodu Svete Marije Majdalene dolnje in na jugo-izhodu mesta;
5. Ščedna (Škedna — po laški Servola) na jugo-izhodu Svete Marije Majdalene gornje;
6. Rocol na severu sv. Marije Majdalene gornje in tudi dolnje, na levi „Suhaga Malna“ in na jugo-izhodu mesta;
7. Lonjer s Ketnaro (Četnaro) na izhodu Rocola in sv. Marije Majdalene gornje;
8. Kadín z mestnim gajem „Cesar Ferdinandovim“ (Boschetto) na izhodu mesta in proti severju Rocola;
9. Vèrdela (naj več obljudjena — šteje več ko 2000 duš) na izhodu mesta (od tega do podnožja gore tako imenovane „Griza“ po laški „Monte Spaccà“ ali „Monte Spaccato“, to je „presečena gora“);
10. Bazovica na jugo-izhodu Vèrdele in na severo-izhodu Lonjerja;
11. Padriče na zapadu Bazovice in na izhodu Vèrdele (čez Grižo);
12. Gropada na severo-izhodu Padrič;
13. Lipica na jugo-izhodu Gropade in na severu Bazovice;
14. Trebče na zapadu Padrič in na izhodu Vèrdele (čez Grižo);
15. Bane na zapadu Trebič in na severo-izhodu Vèrdele (čez Grižo);
16. Opčina na zapadu Ban;
17. Kolonja na severo-zapadu Vèrdele in na severu mesta;
18. Škorkla na severo-zapadu Kolonje in mesta;
19. Rojân na severo-zapadu mesta in na zapadu Škorkle;
20. Greta s Terstenikom na zapadu Rojana;
21. Barkola (Sv. Jernej ali Boved) na zapadu Grete;
22. Kontovel na severo-zapadu Barkole;
23. Prosek na severu Kontovela, in
24. Sv. Križ (Križ) na zapadu Proseka.

Teržaščani pravijo prebivavcem teh sosesk „mandrieri“ (po pravem „mandrijani“, to je, čobani, čredniki ali ovčarji); Krajci in Krašovci, njih bližnji sosede, jim pravijo „mandrijarji“. Oni sami med sabo imenujejo pa mandrijarje tiste, ki nič svojega zemljiša nimajo, in ki služijo pri kakšnem meščanu na njegovih zemljiših, ktere obdelavajo, kakor se pravi, na pol, to je, pod pogojem, da imajo za-se vsako leto polovico tega, kar se na obdelanem svetu pridela. Kadar tedaj, kar se tiče teh mandrijarjev, kdo popraša kakošnega teržaških Slavjanov: „ali ima ta človek (med njimi) kaj svojega? ali je ta človek premožen?“ mu odgovorí: „nima nič svojega, — on mandrijari“.

(Dalje sledí.)

vkup derži, celò očitno na poti, da se ta prav obdelovati ne more, postavim, senožet ali rovte med vkup ležečim gojzdom, germovje ali robidje med nogradi, grive med nogradi, poljem ali senožeti, in

3. če ima zemljiše več posestnikov, da ga eno leto ta, drugo uni vživa, kakor so nekteri travniki, kterih pri takem posestvu nobeden prav ne glešta.

Kar pa vtiče takošne premenovavne zemljiša kakor tudi občinske lastine (kar imajo občine ali gmajne skupej), naj ima vsak deležnik pravico terjati, da se mu po pravi razmeri njegov del (part) odloči, da se na tako vižo zemljiše obdelovati začne, kakor gré. Ako se sodeležniki ustavljajo taki razdelitvi, naj se tistemu, ki si svoj part želi odločen imeti, pripravi ga izbrati; le stroški poklicane razsodnije in za izločitev poklicanega inženirja naj zadenjo njega. Na to vižo bi se tisti termi in svojoglavnosti, ki ne pripusti, da bi se nerodovitna gmajna preobrnila v rodovitne polja ali travnike, naj gotovši glava odsekala, in sto in sto oralov pustiti bi se premenilo v rodovitno polje, na katerem bi bil blagoslov božji, kjer je zdaj le robidje.

c/α. Da bi se vselej vsi deležniki v zložbo zemljiš prostovoljno zastopili, ni misliti, ker vsak posestnik nima toliko razuma, da bi zapopadel dobroto zaméne, ali pa se le terdovratno starega derži, ali se čisto le iz hudobnega serca ustavlja, — ali pa mu morebiti tudi res ne koristi tirjana zaména.

c/β. Zložba se ima tedaj tudi takrat zgoditi, ako jo večina posestnikov terja, in skaže, da bo na vse strani prav, in potem tudi za razsodnijo izbrani možje (Schiedsgericht) to poterdijo.

c/γ. Manjšina se ima po tem takem vselej večini udati; vendar naj ji bo pripušeno, ako se po razsodku izbranih razsodnikov poškodovana meni, pritožiti se pri višji cesarski gosposki, in spričati, kje, kako in zakaj se ji škoda godí.

c/δ. Da pa cesarska gosposka usliši oglas za zložbo, mora večina naj manj dve tretjini deležnikov znesti. (Dalje sledí.)

Slavijani teržaške okolice.

(Dalje.)

Čeravno tem ljudém so sosedje Krašovci, potomci ali zarodiči, kakor se zdí, enakega slavjanskega pokolenja ali roda, jim niso vendar skorej v ničesa drugem podobni, kakor kar tiče njih narečje: tisto je narečje slovensko (krajnsko); oni ga slabo govoré, misleč v svoji prostoti, da se še nekako prav odlikujejo, ako si celò prizadevajo v govorjenju taliančati (talianizirati) in s tim ravno kaziti svoj bogati jezik!

Čudno se pa skorej zdeva, da v tem narečju, čeravno teržaški Slavijani niso nikol opraviiti imeli z Nemci, se narajma vendar veliko besed, očitno iz nemškega vzetih, na priliko: Šac (zaklad, blago), šacati in šacavati (céniti), glih (ravno), glihati se (pogoditi ali pogajati se), ahtati se (varovati ali čuvati se), šparati (hranovati ali štediti), šparoviten (varičen, štedljiv), žnidar (šivar, krajač), šuštar (čevljar ali črevljar), tišlar (mizar), šlosar (ključar), štrik (verv, konop), župa (juha), štunfi ali po laškem kalceta (nogovice), koc (čoha), antverh (rokodelstvo), šribar ali šlibar (pisar, pisavec), cajt (čas, doba), cajtenge (novine, novice, časopis), cerati (živeti, hraniti se), cerenga (živež, brešen), štrafati (kazniti, pedepsati), štrafenga (kazen, pedepsa), puštab (pismenka, čerka), puštabirati (slogati, slabikati), špraha (jezik, narečje, govorjenje),

špas (šala), špansirati ali iti na špas (sprehajati ali šetati se), grunt (zemljišče), farba (barva, boja), andlati (obnašati se, ravnati), jaga (lov), jagar (lovec), ror (cév, cévka), kanal ali kanav (rov, žleb), štuva (peč, pečnica), kambra ali tudi cimer (soba, izba), šenk (dar), šenkati (darovati), kamarad (tovarš), peršona (osoba, oseba), fajfa, (kadilka, lula), fajfati (piti, kaditi duhan), arenija ali medižija (lek, zdravilo), medeh (zdravnik, lečnik), drat (čvežen), prata (pečenje, pečenka), druk (tisk), drukati (tiskati, natiskati), špica (ost, ostno), špičast (šiljat), gvišno (gotovo, resnično), zagvišati (zagotoviti, uveriti), žiher (lahko, brez pomislika), lumpati (klatiti se, potepuh biti), lump (potepin, potepuh), firtah (predpért, predpértje), cvirn (konec), orden (red), v ordengo djati (vrediti, vravnati), gajžla (bič), šrauf (ferk, vertilo), zašravfati ali zašraubati (zaškerniti), ja (da, tako ali tako je), fingrat (naperstnik, naperatek), štihi, šteh (vbod), špaga (motoz ali motvoz), šmajhljati (prilizovati se), erlavbati (dopustiti, dovoliti), gnada (milost), firšt (knez), šnofati (nosljati), flaška ali flaša (steklenica, sklenica), glaš (steklo, sklen, kozarec), pir (vol), knof (gumba), uržah (vzrok), cviblati (dvomiti, sumiti), cagati (obupati), natirleh (naravno), frajliah (to je, to se vé), gmajna (soseska, srenja), jesih (kis, ocet), rihtar (sodec ali sodnik), rihteg (prav tako, v resnici, zares), folš ali fovš (lažljiv), goljufen), obšid (slovo, odpust), pildek (slika, podoba, podobica), roženkranc (molek), špeh (slanina, boh), gartroža (vertnica, povertnica), krancelj (venec), muja (prizadetje, trud), ponujati se (prizadeti si, truditi se), talar (pladnik, krožnik), tavžent (tisuč), ketna (veriga), lojtre (lestve), kanon (top), kugla (krogla), lajhtar (svečnik), šnajcar (vtrinjak), gasa (ulica), falar (pregrešek, zmota), faliti (pregrešiti se, zmotiti se), žegen (blagoslov), mežnar (cerkovnik) itd.

To nepotrebno in zaveržljivo navado si človek ne more drugači izjasniti, kakor z mnenjem, da ona izvira od časov, v kterih je slovensko narečje, čeravno je od nekdanj zadosti svojih lastnih čistih besed imelo, še bilo sceloma neobdelano in zanemarjeno, in da tudi ti teržaški Slovenci, kakor drugi po Krajskem, po Koroškem in po Štajarskem, so takošnih besed s prižnic, ali pa sploh od ljudi slabo govorečih ta jezik, slišali, v svoji glavi obderžavali in ustmeno svojim zarodičem sporočavali do današnjega dneva, — nemarljivi za to, ali so te besede njih domače in narodove, ali pa ptuje; morebiti so mislili celò, da bi napčno bilo jih opustiti. Jez se še dobro spomnim, da sem sam nekdanj več takih besed in pridigarjev slišal, postavim, tudi iz ust rajnega fajmoštra pri Sv. Antonu v Terstu, Jožefa Tonjanata od Tannenfelda, moža sicer preslavnega in bi rekel neumerlega gledé njegove nesebične in neizmerne pridnosti in marljivosti, — moža rojenega Teržaščana in, kakor se zdí, celò Taliana, ki je do najvišje svoje priletnosti (v letu 1824 je štel skorej več ko 70 let), ali pač clo do svoje smerti veliko veselje imel pridigovati le v slovenskem jeziku, v kterega je bil nek neizrečeno zaljubljen, kakor so bili nekdanj zaljubljeni slavni ilirski pisavci in književniki v Dabrovniku, Gondola, Della-Bella, Stulli, Appendini in drugi tudi — Taliani; čujte nemarni Slovenci! tudi Taliani.

Vidi se pa vendar, hvala Bogu! da ne le med Slovence družih krajev, ampak počasi tudi med tiste, od kterih tukaj govorimo, krepko predira dobrotna delavnost luči, ki jo razprostranja že od nekaj let izdavanje lepih, in podučivnih, v čistejšem in boljsem jeziku spisanih

bukev in listov. Sliši se že semtertje med ljudstvom precej drugači govoriti, kakor se je v nekdansnjih časih govorilo, — to je bolje in čistejše, in scer, kakor je naravno, tam kjer je bil slovenski jezik toliko stoletij zanemarjen, pokvarjen in zmešan z družimi jeziki, akoravno se ljudem, kakor si more lahko vsak človek misliti, tu in tam zlo čudno zdí slišati besed, na katere niso bili do zdaj navajeni. To se pa vé, da tako čudenje bo po malem jenjalo, kadar bo sadanja mladina odrasla, ki se uči po učilnicah poznati in govoriti svoj pravi jezik, ktereга ji učitelji razjasnjajo, kakor gré — korenito.
(Dalje sledí.)

Novičar iz austrijskih krajev.

Iz Berna 3. junia. (Konec.) Kar me je v Pragi močno veselilo, je pa bilo to, da sem vidil, kako veliko veljavo slavensko-česki jezik tukaj ima; po ulicah, po sprehajališih, po gostivnicah in kavarnah se le malo družega sliši kakor česki, ki ga govoré vsi stanovi, niski in visoki, in si v čast deržé, kramljati jezik svoje ljube matere. Gotovo je tudi lepši, lepi materni jezik popolnoma govoriti kakor popačeno drug jezik, po katerem se človeku že od dalje pozná, da „bi rad, pa ne more!“

Še moram omeniti veselih dní, ki jih je obhajalo naše mesto prve dni tega mesca ob prihodu Nju Veličanstev presvitlega cesarja in cesarice. Cesta od kolo dvora, kjer Ju je mestni odbor s slovesnim ogovorom sprejel, noter do hiše deželnega poglavarja so vse ulice, koder sta se cesar in cesarica peljala, bile tako zalo okinčane, da se nek celó na Dunaju ni dosto lepšega vidilo, kakor tukaj. Ljudstva brez števila je iz cele Moravije ta dan v Berno privrelo. 1. in 2. junia zvečer je bilo mesto krasno razsvetljeno. V petek o polí osmih je imela vsa tukajšna vojašina pred Nju veličanstvom svoje vaje, s kterimi so bili cesar prav zadovoljni; dopoldne so obiskali cesar vse učiliša, cesarica pa bolnišnice in hranilnice otrok. Popoldan ob petih pa je bila nar večja slovesnost. Blizo mesta je velika loka „Augarten“ imenovana, tukaj so bili zbrani mladenči in dekleta iz vsih krajev Moravske in Šleske v svoji národni obleki. Kakor na Krajskem, tako se tudi tukaj na Marskem narajmajo na majhnem prostoru mnogoverstne obleke in narodske navade, kterih se ljudje že veliko sto let nepremakljivo deržé. Za cesarja in cesarico je bil posebno lep šotor napravljen, iz kterega sta zamogla pregledati vse igre, in memo kterega so kmetje v mnogoverstnih oblekah tako eden za drugim šli, da so cesar in cesarica lahko vsacega dobro vidili. Naj prvi so bili kmetje iz okolice Bernske, peljani od svojega župana; jezdili so na lepih domačih konjih, v rokah so imeli male bandera s sulicami, kakor alani, in pokriti so bili s široko-krilnatimi klobuki; za njimi so prišli rudokopi iz Rosice, za njimi Slovaki, Horvati, Hanaki itd., vsaka versta s svojo domačo muziko. Naj lepši so se meni zdeli Horvati tistega rodú, kteri se je že pred 250 leti iz Horvaškega na Marsko blizo Mikulovega (Nikolsburg) naselil in še dan današnji hervaški govori in horvaško obleko ima, kakor sem jo blizo svoje domovine okolj Zagreba vidil; prav lahko sem ž njimi govoril. Najbolj pa je ljudem dopadla neka Hanaška svatba. Hana se imenuje en kraj marske dežele, kteri zavolj rodovitnosti zemlje se smé naj srečnejšim v celi Evropi prištevati; rodovitnost tega kraja, pravijo, ni nič manjši kakor v Egiptu in izhodni Indii; pa tudi prebivavcom se na licih vidi, da pomanjkanja ne poznajo; govoré slavjanski jezik, in okleka njih je tako razločna od vsih družih, da je skorej popisati ne morem. Moški imajo rudeče hlače in plave mnogoverstno pisane jope, na glavi pa majhne niske s cvetlicami in pisanimi trakovi preprežene klobučke; ženske nosijo okolj vratú tako

velikansk kreželj iz špic, da se glava le malo vidi. In ti Hanaki so obhajali pred cesarjem in cesarico svatbo: pripeljali so štiri vozove z ženskami natlačene: na dveh so bile družice, na dvéh tete nevestine, potem nevesta; za njo en voz s kolačem tako velikim, da nikdar še nikjer nisem kaj takega vidil; za tim vozom so se pripeljali moški, kakor tovarši in svatje ženina, in za njim ženin. Nevesta je cesarici, ženin pa cesarju nekaj od pridelkov svojega kraja daroval, in cesar so se ženinu v česko-slavjanskem jeziku, ki ga dobro govoré, za veselje zahvalili, ki jim ga je ta slovesnost naredila, in mu, kakor slišim, 50 svetlih cekinov podarili. To versto je sklenil mož v smešni obleki na starem kljusetu sedeč, z neznano velikimi očali, in je burke vganjal, da se mu je vse smejalo. — V saboto 3. junia ob 9 zjutrej sta presv. cesar in cesarica Berno zapustila in se po železnici v Prago podala. Janez Tomše, vojaški duhoven.

Iz Tersta 9. junia. * Oznanujem Vam žalostno novico, da po dolgi bolezni umerl je včeraj gosp. Jošt Šemerl, bivši profesor slovenščine na tukajšnji gimnazii in vrednik slovenskega deželnega zakonika. Bil je umna glava, in kako gladko mu je tekla slovenščina, priča deželni zakonik dovolj. Naj v miru počiva! — Slovenščino je po njem začel učiti, mladi profesor zgornje gimnazie, gosp. Legiša, ki je na Dunaji slovansko filologijo Miklošiča poslušal in se sedaj na stolici slovenski kaj marljivo obnaša. — Želimo že viditi od gosp. Janežiča izdani „Glasnik slovenskega slovstva“; ali v Terstu ga menda še ni, ker se po bukvarskih razstavah zastonj po njem oziramo, in ker ga naročniki zastale „Bčele“, ki jim je za odškodbo obljubljen bil, še tudi prejeli niso. Z Bogom!

Iz Gradca. Lepa zvezda je bila prisijala na naše obnebje, prijazno je svetila, nadepolne žare razlivala. Veseli smo jo gledali in se je radovali, — ali Bogu bodi potoženo — naša mila danica je prerano ugasnila: Josepine Turnogradske ni je več, kakor so „Novice“ že oglasile. Hipoma se je raznesel po Gradcu žalostni glas o smerti njeni. Neznanci pomilujejo mlado — v 20. letu umerlo gospo, Slavjani pa objokujejo nedomeštljivo zgubo. Vse polno jih pride k pogrebu, svoje miljenki zadnjo čast skazat. Bivša družba slovenska se zdí znovič zedinjena, omlajena, pomnožena. Po cerkvenem blagoslovu jej pred odvožjo zapojó rojaki latinsko otožnico. Trije duhovni in žalostna glasba spremlja številni sprevod. Po ukupu na št. Lenarskem pokopališču pak jej v slovenski pesmi odpojó otožno slovo in mir večni! Nje grob tukaj bo našincem predrag kraj, nje mili spomin bo nam v blagoslovu živel. Dr. M.

Od sv. Lorenca v Pušavi 3. junia. Naj „Novice“ spomnijo enkrat tudi tega kraja, ki je kotlu podoban, kterega okoli in okoli visoki hribi obdajajo, posebno na izhodno-južni strani imenitega Pohorja. Stanujejo tukaj dobroserčni ljudi. Večidel Pohorjancov terzuje z deskami do turške meje; zdaj pa ta kupčija nekoliko peša zavolj rusovsko-turške vojske, vendar se po svoji stari navadi na pot podajajo, in tak svoje edine viro pridelkov obiskavajo, ker jim pri vsem prizadetju poljedelstvo nikakor ne zadostuje. Tudi se marljivo s sadjorejo pečajo, ki marsikteremu kos kruha nadomesti. Serčno me je razveselilo viditi miloserčno navado, da premožniši gospodarji v koših kruh k cerkvi donašajo in med uboge delijo. Da jim Bog stotero poverne! — Poslednje še omenim, da farovža pri Divici Marii v Pušavi še ni, — kar visoke časti vrednemu gospodu župniku veliko terpljenje vzrokuje. Jančar.

Iz Sevnice na Štajarskem. Strašna nesreča je 4. dan t. m. zadela Sevnico (Lichtenwald) poleg Save. Nek fantè se je igral z vžigalicami in prižigaje klinčike je napravil oginj, ki je pokončal celi lepi terg popolnoma,

ležati; tudi naj se v prvi polovici leta dvakrat, v drugi pa le enkrat vsaki teden z lopato premeša. Ko je 12 mescov preteklo, se moka preseje, potem pa v sode potlači, in to kolikor je moč gosto in terdo. Upotrebujejo se pri tem delu možje, ki s čednimi usnjatimi nogovicami obuti, moko v sodih poteptajo, zraven pa zajedno še stóp se poslužijo. Ko se pozneje sodi odmaše, postavim po 6, 12 in še več letih, je moka v njih skorej tako terda kakor kamen, pa popolnoma dobra.

(Da se žarkovo sirovo maslo (žarkov puter) sopet dobro naredi, naj se naj poprej v frišnem mléku, zatem pa še enkrat v merzli vodi dobro pregnjete. Na to vižo bo tako, kakor da bi ne bilo nikoli žarkovo bilo. Kako to? Takole: tista žarkova kislina, ki se je napravila v sirovem maslu in mu je naredila neprijeten okus in duh, se v frišnem mléku popolnoma raztopi in tako odide žarkovina iz sirovega masla. Da se pa potem, ko je v mléku dobro pregnjeteno bilo, še enkrat pregnjete v merzli vodi, je pa za to treba, da se mléko, ki je morebiti v sirovem maslu zaostalo, iz njega čisto odpravi. — Na to vižo si lahko pomagata gospodinje!

Od davkov, ki si jih ljudje sami nakladajo.

Pogovor med Anžetom in Blažetom.

2. Tobak.

B. V zadnjem pogovoru si mi žugal dokazati, da tobak se ne more prištevati k prijetnostim človeškim. Rad bi slišal, kako bodeš to spričal.

A. Če bi vse na svetu tako lahko dokazati bilo, kakor to, pač malo modrih ljudi bi potrebovali. Povej mi: je li to prijetnost, ktere se skor vsak le z bljuvanjem navadi? In kadar se je navadil s težavami, kaj ima potem od tega? Suho gerlo, prazen želodec in omotično glavo, ako je tobak prehud. Povej mi: kaj nek od te trojke je prijetnega? Tobak je prav nepotrebna reč za človeka; koliko ljudi je na svetu, ki ga ne špogajo na nobeno vižo, in vendar so živi in zdravi; tudi meni nikoli ne pride na misel.

B. Zakaj pa meni skor ni obstati brez njega, da bi laglej brez kruha bil, kakor brez tobaka?

A. Zato, ker si se ga navadil. Ako bi se ga ne bil navadil, bi ti tudi nikoli ne prišel na misel, kakor meni ne; navada je železna srajca! Sicer pa mi prijatelj ne čenčaj, da bi laglej bil brez kruha, kakor brez tobaka. To je bosa! Če bi stradal, boš pač pred za kos kruha kakor za tobak prijel. Hočeš, da te nakušnjo denem?

B. E, čmu bi mogel človek ravno vse sam skušati!

A. Vidiš, kako prazne kvantate tobakarji! Verjemi mi: nič, celó nič drugega ni pri tobaku, kakor zgol navada. Sin vidi očeta, otrok mladenca tobak piti, so mu zavoljo tega zdí bolj moški, ker ima lulo v ustih, želi tudi biti moški, začinja ga piti kakor vidi pri družih, in s tem se navadi in misli, da mu je tobak potreben, dasiravno mu je škodljiv.

B. Kaj pa da: tobak je še celó škodljiv?

A. To je resnično; tobak je strupeno zeliše. Ako tobak piješ, se meša dim s slino; če slino požeraš, se ti kri kazi; če jo pljuješ, se sušiš in slino zgubljaš, ki ti je potrebna k razbavi jedil in scer k zdravju. Iz tega pridejo bolezni, posebno jetika, ktera je že dosto mladim ljudem zarano pod zemljo spravila.

B. H kakemu pridu mora pa vendar tobak biti, zakaj pa ga je Bog vstvaril?

A. Da bi bil Bog tobak zato vstvaril, da bi kdo ta prah v nos tlačil, in ta dim v usta vlekel, si stroške

delal, zdravje in čas zapravljaj, kaj tacega so si le tobakarji izmislili. Tobak je strupeno zeliše, in je, kakor druge strupenine, ob pravem času dobro zdravilo, in iz takega namena ga je modri Bog vstvaril.

B. Pa vendar ne boš mislil, da tobak nosljati ali piti je celó greh?

A. Tega sploh ne mislim, vendar v časih tudi brez vsega greha tobakarija ni. Sosed Luka ima lulo v ustih celi dan in dosto krajcarjev potrosi za tobak, — žena in otroci so pa brez potrebnega oblačila, brez zabelje, soli in kruha, in stanujejo v nezdravem berlogu. Kaj misliš? ali je li Luka celó brez greha, da zavoljo tobaka opušča tako velike dolžnosti? Matjah ima, kakor vés, svojega Toneta v šoli, in si mora marsikaki krajcar pritergati, da ga dá Tonetu. Tone se je navadil tobak puhati, si je kupil gosposko pipo, si špoga dragi tobak in zapravlja s tem dosto očetovih žuljev. Ali je to mar celó brez greha? Oče prepoveduje sinu, gospodar hlapcu, predstojnik podložnim itd. tobaka ne piti, — vprašam: al so leti celó brez greha, če ne marajo za dolžnost svojo? Hlapec, delavec, služabnik, zapravlja s tobakom marsiktero uro, in dela tako gospodarju škodo, ker manj stori kakor je dolžan. Ali to ni greh, plačilo jemati, pa delo zanemarjati? Hlapec si zvečer natlači lulo, gré spat, se vleže na senó, zaspi, lula mu pade iz ust, seno se zažgè, pohištvo pogori in velika škoda se naredi. Ali je tak hlapec brez greha in ni kriv vse škode, ki se je naredila? Mladeneč se navadi tobaka, kmalo spozná, da mu škodje, začne pokašljevat, se sušiti in blediti, dobi jetiko, umerje in postane sam svoj ubijavec. Kako mora to biti brez greha?

B. Nehaj, nehaj mi pridigovati od pregrešnosti tobakarske, scer bom še jez mislil, da sem se pregrešil v 30 letih, kar že pijem tobak!

A. Gotovo ta dolgi čas tudi pri tebi ni bilo brez vsega greha, in ako bi že drugega ne bilo, si svoja sina pohujšal, da sta se ga tudi navadila, in da ti morebiti kradeta, da si ga moreta kupovati.

B. Če je tobak tako nepotreben, škodljiv in še celó pregrešen, zakaj pa dobivamo to nepotrebo, to škodljivost in ta greh v vsakem kotu na prodaj? Zakaj se ne prepové?

A. Čeravno sem rekel, da tobak je vsim nepotreben, vendar nisem rekel, da je vsakemu škodljiv in da se vsak ž njim pregreši. Memoraš prav razumeti. Ker se z nožem zamore otročè do smerti raniti, bojo li prepovedani noži? — če je lišp obleke že djalo marsikako hišo na kant, bo li za tega voljo štacunarjem prepovedano, prodajati zale oblačila? — če sta vino in žganje že jezero pijancov spravila v kervotovo deželo, se li zatega voljo ne bo smelo prodajati vino in žganje? Vidiš, prijatelj, taka je tudi s tobakom.

Janez Jažirk.

Slavijani teržaške okolice.

(Dalje in konec.)

Izreka, naglasek in poteza besed so pri teržaških Slavjanih nekoliko drugačni od izreke, naglaske in poteze pri Krajncih, Korošcih in Štajarcih. Uni imajo med drugim tudi en mehek in terd cičec c, kakor se najde pri Horvatih in Dalmatincih (razun Dubrovčanov), kateri zaznamljajo pervega z nekim vegastim poteglejem po sadašnjem novem pravopisu — c (na priliko: v besedi „neće“), drugega pa z narobno strešico — č (na priliko v besedi „kača“), med tem ko Krajnci, Korošci in Štajarci ne dajo drugega slišati kakor le edini č, to je, terdi cičeci c, — to kar se sicer nahaja tudi pri Dubrovčanih. Zraven tega teržaški Slavjani izgovarjajo pismenko u kakor Francozi, Milanezi in prebivavci bu-

zetskega okrožja v Istrii, ali kakor Nemci svoj *ü*, in Serbi svoj *li*, včasih pa tudi kakor kratek *e*, postavim, v besedi duh (düh, dèh), župan (žüpan, žèpan) itd. Sicer je njih narečje v besedah dosto bogatejše kot narečje Krajncov, Korošcov in Štajarcov. Resnice tega se je bil prepričal, kakor je znano, rajni Jaka Zupan, bivši učenik bogoslovja v Ljubljani, zraven pa, slava mu! iskren Slovenec, kateri ob svojem navadnem potovanju po slavjanskih deželah je bil našel v teržaški okolici veliko izrazov in besed na Krajnskem, na Koroškem in na Štajarskem neznanih, posebno kar se tiče nazvanja različnih stopinj žlahte ali rodovine.

Kar omiko ali izobraženje zadeva, se v teržaški okolici, če se izvzamejo soseske, v katerih se mladina nekaj uči, zlasti Barkola, dozda celò malo ljudi narajma, da znajo kaj pisati in brati; to velja, žalibog! tudi za vso Istrijo in Dalmacijo, kar kmete in rokodelce slavenskega rodú zadene. Ako se v ti okolici, in sicer tam, kjer ni nobene učilnice, po sreči kakšen človek najde, ki zna kaj malega pisati in brati, se je tega naučil navadno le s pomočjo kakošnega prijatla iz druge soseske srečnejše o tem obziru, in s svojo lastno pridnostjo; drugač mu to nikol ni za roko izišlo. Učilnica v teržaškem mestu se rajtajo, kakor da bi jih ne bilo za to ljudstvo, ker prvič: one so preveč oddaljene od njihovega stanovanja, in drugič: očetje mislijo, da njih gospodarstvo jim ne dopušča pošiljati svojih otrok v mestne učilnice. Je sicer nekoliko resničnega na tem izgovoru, vendar popolnoma opravičen ni. Neverjetno se bo vsakemu zdelo slišati, na priliko: da od Vèrdelcov (prebivavcev Vèrdele), katerih število, kakor se je že gori omenilo, znese več od 2000, od kar ondi stanujejo, to je, čez 2000 let (po tem, kar zgodovino-pisavci pravijo), je morebiti do zdaj samo eden, namreč ravno tisti, ktere ga jez dobro poznam, redno učilnice obiskaval, in redno nauke doversil, čeravno je moral veliko terpljenja in preganjanja od svoje žlahte prestat, poprej ko je dosegel to, kar mu je vedno najdražje bilo — nauk v šoli.

Žalostno je zares viditi in slišati, da domači ljudje niso dozda nikdar bili v stanu, najti v velikem in bogatem teržaškem mestu za poboljšanje svojega gospodarstva in sploh svojega življenja tega, česar navadno najdejo ptujci — Taliani, Nemci in drugi v tistem važnem austrijskem tržišču, ktero vabi k sebi ljudi iz vsih krajev naše zemlje. Ptujci si po navadi naberó v kratkem veliko premoženja, si zidajo hiše, si kupujejo zemljišč okoli Tersta ali tudi daleč, in obogatujejo, v tem, ko prebivavci okolice, domači ljudje, ostajajo vedno to, kar so od nekda bili: le kopači, zidarji, kamenarji, strežaji, tovarniki, skorej sploh vsi reveži, ki proti zavživajo in potrošajo, kar si s težkim trudom od dneva do dneva zaslužujejo. Uzrok vsemu temu je od ene strani pomanjkanje tistih pomočkov, ktere imajo in so od nekda imeli rečeni ptujci kakor tudi teržaški meščani, — od druge pa pomanjkanje potrebnih znanost, pomanjkanje primernih učilnic, v katerih bi si jih oni prisvojili za popravek svojega gospodarstva in tedaj za svojo korist. K ti nesreči se pridružuje daleč tudi bližava mesta, veliko nevarna tistem ljudem, ki najdejo tam priložnost marsikaj slabega viditi, slišati in si prilastiti. Saj je že znan prigovor: „da kmet blizu mest ima na sebi vse napčenosti kmeta, in vse napčenosti meščana“.

Al bo pa to še tako naprej šlo? Ne bo šlo ne; ne more, ne smé več iti. Vse se na svetu spreminja, v malem kakor v velikem; vse preide s časom — ne samo slabo, temuč tudi dobro. Prav ima dubrovački pevec, ko poje:

„Kolo od sreće u okoli
Vèrteći se, ne pristaje;
Ko je gori, eto' e doli,
A ko doli, gori ustaje“.

Prišlo bo dobro, morebiti v kratkem, tudi za to nesrečno, sicer korenjaško, pridno, podučljivo in dozda tudi nikakor še sceloma popačeno ljudstvo. Zadošten je uzrok, pričakovati vesele prihodnosti: tam, kjer ni še učilnic, se bodo ustanovile, in tam, kjer so že vstanovaljene, se bodo primerno popravile in zboljšale. To je sadanja velika in resna skerb deželnega poglavarstva teržaškega, ravno kakor tudi svitlega teržaškega škofa, kolikor je na njem ležeče. Slava unemu in temu, kakor sploh vsim tistim že dobro znanim možem, ki so v podporo te lepe in razveseljivne stvari dozda že kaj pripomogli in še zmiraj pripomagajo! Slava jim! Verdelski.

Ozir po svetu.

Pogled v Silistro.

Silistra ali Dristra je tista pika na zemljovidu Bugarije, kamor so že več tednov očicelega sveta obrnjene, ker posebno tu je zdaj rusovsko-turška vojska. Nekatere čertice o tem važnem mestu bi utegnile tedaj našim bravcem všeč biti.

Silistra je terdnjava z velikim mestom, v katerem prebiva blizu 20.000 ljudi, in stoji na podnožju góre; zidana je na okroglo tako, da je zlo enaka polovici kolesa, s katero je obrnjena proti Donavi. Mesto obdaja 10 terdnjavnih verst, katerih sleherna je 550 korakov dolga. V vojski leta 1828 in 1829 ni imela ta terdnjava nobenega družega predzidja kakor le dva okopa (šanci), s kterima se je sklepala z reko Donavo in iz kterih so Turki streljali na vodo. Proti Donavi so bile dvojne vrata, na deželo pa tudi dvojne; zdej so le ene — „Stambul-Kapu“ imenovane. V graben se na nobeno vižo ni mogla voda napeljati, ker višje leži kakor Donava teče, in se tudi noben potok va-nj ne izteka.

Za sedanjo vojsko so Turki na obzidju in na grabnih veliko popravili in iznova več terdnjavic sozidali, ki so kakor samostojne predzidja celi terdnjavi močna bramba.

Na južni strani Silistre se vzdiguje bugarska zemlja malo po malem do 200 čevljev visoka in popolnoma na ravnem blizu do Donave, pa tudi ne dosto sternejše se gré k Donavi doli, tako, da se povsod še lahko s topovi pride. Od teh visočin se dá na 800 korakov od naj južnejšega obzidja več del notrajnega prostora cele terdnjave pregledati. Na teh sterminah so se Rusi v poslednji vojski, komaj za 600 korakov od glavnega obzidja, s svojimi topovi ustavili in so streljali na zidovje ne le od zad, temuč nekoliko tudi podolgoma v terdnjavo. Na tem mestu je bila terdnjava takrat naj slabejša, in zatega voljo so jo Rusi leta 1829 začeli napadati od te strani.

General Kuckovski, po turškem imenu Muhlis-paša, kteremu se ima turška armada zahvaliti, da ima tako imenitno topništvo, je spoznal, da se Silistra ne more dolgo deržati, dokler se ne napravijo na bugarskih visočinah nekatere močne in samostojne terdnjave, je popravil vse to, in kjer je nekda naj slabejša Silistriška stran bila, je zdaj naj bolj močna.

Ker je Donava pri Silistri blizu 1000 čevljev široka, in ker tedaj unstran Donave postavljeni topovi — čeravno je breg na uni strani Donave nekoliko nižji od tega na ti strani — zamorejo terdnjavi zlo nevarni biti, so Turki napravili tisto zidovje, na ktero krogle naj huje švigajo, iz ilovce in so jih s pletenicami in rušino dobro zadelali; zraven tega pa, da se zamorejo Rusom v bran postaviti, ako bi jih utegnili od vodne strani napasti, so napravili nekatere blokarnice na tistem 150 čevljev širo-